

Národní archiv je ústředním archivem českého a československého státu. Nalezneme zde nejcennější dokumenty naší státnosti, počínaje listinným archivem českých panovníků a konče nejnovějšími dokumenty vlády, ministerstev a dalších ústředních úřadů. Badatelé zde mohou vedle toho studovat také archiválie kulturních a vzdělávacích institucí, politických stran, významných spolků a jiných sdružení občanů a v neposlední řadě také dokumenty z osobních a rodinných archivů.

V Národním archivu je uchována řada archivních fondů, které jsou cenným pramenem k dějinám zahraničních Čechů. Fondy vlády, ministerstev a dalších státních institucí, ale také spolků, které čile spolupracovaly s krajany po celém světě – Československé obce sokolské, Klubu československých turistů, Československého ústavu zahraničního a dalších. Chci nyní připomenout, že naše konference navazují na tradici obdobných setkávání krajanů v meziválečném období. V roce 1932 se dokonce v Praze sešel 1. sjezd zahraničních Čechů a Slováků a od roku 1934 se každý rok konaly Dny československého zahraničí, které posléze nesly jméno Prezidenta Osvoboditele. Masarykovy dny československého zahraničí v březnu pohnutého roku 1938 se staly se manifestací věrnosti republice a odkazu TGM. Po skončení 1. světové války padaly návrhy, že bychom se měli pokusit získat některou kolonii poraženého Německa, třeba Togo či Kamerun – ale potom si moudří politikové uvědomili, že přece máme svou zahraniční oporu, i když nám nepatří ani píd' cizího území, a to ve společenstvích našich krajanů a v jejich vlastenectví.

Dostáváme se nyní k fondům Národního archivu, které vznikly přímo z činnosti zahraničních Čechů. Tématem konference je čeština. Archivy představují vzácný rezervoár jazyka, který používali krajané od dávných dob po současnost v různých zemích (od zemí bezprostředně sousedících až třeba po exotické polynéské ostrovy – neboť třeba i na Tahiti existovala v meziválečném období početná československá kolonie). Považujeme za svůj čestný úkol přispívat k uchování českého a československého archivního dědictví v zahraničí a spolupráce se zahraničními Čechy si nadobýcej vážíme. Kdybych měl vyjmenovat všechny fondy, které byly předány do Národního archivu po roce 1989, seděli bychom tu velmi dlouho, omezím se jen na několik typických příkladů.

U zrodu úzké spolupráce Národního (tehdy ještě Státního ústředního) archivu s krajany stálo setkání zakladatele těchto konferencí zahraničních Čechů Oldřicha Černého s naším bývalým ředitelem, bohužel také již zesnulým Václavem Babičkou. Byla zahájena zcela bezpříkladná akce shromažďování archiválií českých a československých spolků ve Švýcarsku. Přibližně ve stejné době se za neocenitelné zprostředkovatelské role Stanislava Broučka přikročilo k postupnému přebírání historicky mimořádně cenného archivu Sokola Paříž. Právě příklad Sokola Paříž a některých švýcarských krajanských spolků demonstruje, že jejich historie je mnohdy velmi dlouhá a významná i pro dějiny naší vlasti.

Vedle archivů krajanských spolků shromáždíme osobní archivy vynikajících zahraničních Čechů. Uvedu znovu jen několik příkladů. Chci zmínit osobní archiv profesora Jana Miliče Lochmana, se kterým jsem se seznámil právě na jednom z Týdnů zahraničních Čechů. Velice si ceníme pozůstalosti Otce Jana Langa, kterou nám postupně předávají manželé Staňovi a další naši přátelé z londýnského Velehradu. Jednu část pozůstalosti nám dopravil do Prahy osobně tehdejší ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg. Ceníme si také pozůstalosti Marie Provazníkové, která obsahuje cenné archiválie k dějinám sokolského hnutí v zahraničí po roce 1948. A jako poslední příklad zmíním osobní fond předsedy Nadace Charty 77 Františka Janoucha, který představuje mimořádně cenný celek pro dějiny exilu a disentu. Ve fondu je například uchována Janouchova korespondence s Václavem Havlem a dalšími významnými osobnostmi.

V závěru svého vystoupení bych rád apeloval na všechny z Vás: myslete prosím na budoucnost, uchovávejte prameny k dějinám krajanů, ať už se je rozhodnete svěřit archivům v zemích Vašeho působení nebo budete budovat vlastní archivy - připomínám, že pracovníci Národního archivu pomáhali při pořádání archivů ve Vídni, v Chorvatsku, naposledy v New Yorku a v jiných místech. Uvítáme pochopitelně s radostí, pokud se rozhodnete svěřit své archiválie Národnímu archivu nebo jinému archivu v České republice (k součinnosti jsou připraveny Literární archiv Památníku národního písemnictví, archivy Národního muzea v Praze, Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, Archiv Univerzity Karlovy v Praze, Centrum pro exilová studia při univerzitě v Olomouci a další). Nezapomínejte prosím na Nezávislou knihovnu a čítárnu Libri prohibiti, která doplňuje svou jedinečnou sbírku exilových časopisů a knih.

Účastníci minulé Konference zahraničních Čechů, konané přede dvěma lety, navštívili výstavu Zlaté buly sicilské a některých dalších unikátních dokumentů v hlavní budově Národního archivu v Praze – Chodovci. Letos budete mít možnost shlédnout vzácné dokumenty, jež jsou připravovány k výstavě věnované králi Jiřímu z Poděbrad a jeho mírovým snahám. Budeme si pokládat za čest, když vedle podobných jedinečných archivních dokumentů budeme uchovávat budoucím pokolením také archiválie zahraničních Čechů a zpřístupňovat je badatelům. Jsem přesvědčen o tom, že budou tvořit plnohodnotnou součást Národního archivního dědictví.

j.krestan@seznam.cz